

УДК: 821.111:81'276.6

ЗАПОЛЬСЬКИХ С.П., ФЕДЧЕНКО О.В.
(Запорізький національний університет)

ПЕРЕКЛАД СУДОВОЇ ПРОМОВИ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРУ ХАРПЕР ЛІ “TO KILL A MOCKINGBIRD”)

У статті розглядаються особливості судової промови на матеріалі твору Харпер Лі “To Kill a Mockingbird” в аспекті перекладу. Виявлено домінуючі структурно-семантичні характеристики промови. Проаналізовано способи та засоби відтворення промови українською мовою.

Ключові слова: судова промова, структурно-семантичні характеристики, перекладацькі трансформації.

Запольських С.П., Федченко О.В. Перевод выступления в суде (на материале произведения Харпер Ли “To Kill a Mockingbird”). В статье рассматриваются особенности речи в суде на материале произведения Харпер Ли “To Kill a Mockingbird”. Выявлено доминантные структурно-семантические характеристики речи выступления в суде. Выполнен анализ способов и средств перевода речи в суде на украинский язык.

Ключевые слова: речь в суде, структурно-семантические характеристики, переводческие трансформации.

Zapolskykh S.P., Fedchenko O.V. Court Speech Translation (on Harper Lee “To Kill a Mockingbird”). The article deals with the peculiarities of court speech translation (on Harper Lee “To Kill a Mockingbird”). Structural and semantic characteristics of court speech have been defined. Translation techniques of court speech into Ukrainian have been analyzed.

Key words: court speech, structural and semantic characteristics, translation, transformations.

Особливості ораторського мовлення привертають увагу дослідників з початку його виникнення, про що свідчить розмаїття робіт з цієї тематики. **Метою** цієї роботи є визначення специфіки перекладу англомовної судової промови українською мовою на прикладі промови Фінча Аттікуса у творі Харпер Лі “To Kill a Mockingbird”. **Завданнями** є визначення домінуючих структурно-семантичних характеристик промови та аналіз способів та засобів відтворення англомовної судової промови українською мовою на прикладі промови Фінча Аттікуса у творі Харпер Лі “To Kill a Mockingbird”. **Предмет** - структурно-семантичні характеристики промови. **Об’єкт** – способи та засоби відтворення англомовної судової промови українською мовою.

Судова промова - це різновид монологічного мовлення, промова, звернена до суду та інших учасників і присутніх при розгляді кримінальної, цивільної, адміністративної справи, в якій містяться висновки щодо тієї чи іншої справи [Введенская 2008, с.163].

Промова Фінча Аттікуса у творі Харпер Лі “To Kill a Mockingbird” є типом судової промови, композиція якої складається з трьох частин: вступ, основна частина та висновок, кожна з них має свої особливості. Кожна структурна частина промови містить особливі та важливі риторичні прийоми та засоби, що мають впливати на слухача. Вся промова дуже добре організована логічно і створює дуже чітку смислову градацію. Ця смислова градація побудована завдяки розгорнутій «конкретній оповіді», що дуже часто використовується у судових промовах для викладення хронологічних конкретних дій або обставин, результатом яких є злочин. Адвокат послідовно розповідає про причини і наслідки злочину, і намагається впевнити присяжних у тому що підсудний не є винним.

Вступ промови відноситься до «негативних» способів вступу.

Gentlemen, I shall be brief, but I would like to use my remaining time with you to remind you that this case is not a difficult one, it requires no minute sifting of complicated facts, but it does require you to be sure beyond all reasonable doubt as to the guilt of the defendant [Lee 1970, с. 125]. - Панове, я не затримаю вашої уваги. Я хотів би використати час, який ще лишається, аби нагадати вам, що справа ця неважка, вона не потребує складного аналізу, розплутування складних фактів, але вона потребує, панове, щоб кожен з вас усвідомив собі чітко, без тіні сумніву, — винен підсудний чи не винен [Лі 1975, с. 122].

Незалежно від того, що такий вступ вважається негативним, потрібно привернути увагу до продовження цього речення. Промова презентується у самому кінці судового процесу,

саме перед тим як присяжні підуть виносити рішення. Зрозуміло що вони вже втомлені і що в них немає сил вислуховувати аргументи та міркування захисника. Отже, можна стверджувати, що саме такий вступ є найбільш правильним. Щодо перекладу, по-перше перекладач розчленував речення, та відділив саме привітання з присяжними від продовження думки оратора. *it requires no minute sifting of complicated facts* - вона не потребує складного аналізу, розплутування складних фактів.

У цій частині перекладач використав прийом антонімічного перекладу та смисловий розвиток, замінивши *it requires* на *вона не потребує*, та дещо переосмисливши кінець цієї частини речення. Таким чином, у вихідному тексті ми маємо деякі розбіжності з оригіналом, але логічний зв'язок між цими висловами залишається.

Слова *it does require* перекладач відтворив так: *вона потребує, панове*. В даному випадку, конкретизація дуже вдала, адже таке звернення до присяжних ще краще приверне увагу присяжних до промовця.

Матеріал основної частини промови подається природним шляхом. Матеріал викладається послідовно, крок за кроком. Робиться це за допомогою такого риторичного прийому як оповідь.

Наприклад: *And so a quiet, respectable, humble Negro who had the unmitigated temerity to 'feel sorry' for a white woman has had to put his word against two white people's. I need not remind you of their appearance and conduct on the stand — you saw them for yourselves [Lee 1970, с. 126].* - Отже, тихий, порядний, скромний негр, який мав необережність пожаліти білу жінку, змушений тепер заперечувати слова двох білих. Нема потреби нагадувати вам, як вони поводитися, коли давали свідчення, — це ви бачили самі [Лі 1975, с. 123].

Для більшої виразності мови, у основній частині промови оратор використав безліч мовних засобів. Основна частина промови містить багато порівнянь, які прикрашають мову. Тож розглянемо та проаналізуємо переклад цих тропів.

У переважній більшості випадків для передачі порівнянь українською мовою перекладач використовує кальки, які зберігають образність та відтворюють авторську думку, не втрачаючи експресивного забарвлення, «закладеного» автором твору. Ось декілька прикладів взятих з промови:

This case is as simple as black and white- *Справа ця проста і зрозуміла, як двічі по два*.

Не дивлячись на те, що це речення коротке, перекладач використав доволі багато трансформацій. Використавши транспозицію на початку речення, перекладач зміг повною мірою передати експресивність риторичної фігури. Також, використавши метод модуляції і переклавши слово *simple* як *проста і зрозуміла*, перекладач, додав до основного значення *проста* ще уточнення, що стосується справи яка розглядається у суді. Ідіома *black and white* перекладений в українській мові крилатим виразом *двічі по два*. За допомогою вдалого переосмислення перекладачу вдалося передати цю фігуру слова, при цьому втрачено алюзивність, що в оригіналі акцентує расове питання. Що стосується порівняння, перекладач зберіг його при перекладі, але як ми вже сказали, замінив ідіому функціональним аналогом.

-Which, gentlemen, we know is in itself a lie as black as Tom Robinson's skin, a lie I do not have to point out to you [Lee 1970, с. 126]. - *Таке припущення, панове, по своїй суті — брехня, така ж чорна, як шкіра Тома Робінсона, і ви це знаєте не гірше за мене [Лі 1975, с. 123].*

-A court is only as sound as its jury, and a jury is only as sound as the men who make it up [Lee 1970, с. 126]. - *Поміркуваність суду – це поміркуваність присяжних, поміркуваність присяжних в цілому — це поміркуваність кожного зокрема [Лі 1975, с. 123].*

У першому прикладі, для перекладу порівняння перекладач, також, використав прийом калькування. У другому випадку, перекладач вирішив перекласти порівняння поясненням. Та в цілому обидва переклади є адекватними та не втрачають своєї забарвленості.

Ще одна фігура слова, що часто використовується у нашій промові – це анафора. Наприклад:

...it requires no minute sifting of complicated facts, but it does require you to be sure beyond all reasonable doubt...- ...вона не потребує складного аналізу, розплутування складних фактів, але вона потребує, панове, щоб кожен з вас усвідомив собі чітко, без міні сумніву...

Немає жодного сумніву в тому, що переклад цієї фігури повинен бути калькованим. В іншому випадку та експресивність, що оратор хотів би передати, буде безповоротно втрачена, та компенсувати її буде дуже і дуже складно. Ще декілька прикладів анафор, які перекладені за допомогою аналогічного способу:

...all Negroes lie, that all Negroes are basically immoral beings, that all Negro men are not to be trusted around our women...[Lee 1970, с. 126]. - ... що всі негри брехливі, що всі негри розпусні, що білі жінки повинні остерігатися всіх негрів...[Лі 1975, с. 123].

-You know the truth, and the truth is this: some Negroes lie, some Negroes are immoral, some Negro men are not to be trusted around women — black or white [Lee 1970, с. 126]. - Проте ви добре знаєте правду, ось вона: є негри брехливі, є негри розпусні, є й такі негри, яких повинні остерігатися жінки — / білі і чорні[Лі 1975, с. 123].

-We know all men are not created equal in the sense some people would have us believe — some people are smarter than others, some people have more opportunity because they're born with it, some men make more money than others, some ladies make better cakes than others — some people are born gifted beyond the normal scope of most men [Lee 1970, с. 126]. - Але ми знаємо, що не всі люди народжуються рівними в тому розумінні, як дехто хоче нас переконати: один вирізняється своїм розумом, у другого з незалежних від нього причин більше можливостей, третій може більше заробити, одні жінки вміють краще пекти пироги — словом, є люди, від народження набагато обдарованіші, ніж інші [Лі 1975, с. 123].

В останньому за наведених прикладів, перекладач дещо змінив концепцію, та замість калькування словосполучення *some people* вирішив замінювати його порядковими числівниками *один, другий, третій*. Знову ж таки, у цьому випадку, мабуть, було б краще застосувати прийом калькування, але через розбіжності у граматичних будовах англійської та української мов цей вибір перекладача може бути пояснений тим, що у даному випадку, українському читачу набагато легше сприймати текст речення у такому вигляді в якому його надав сам перекладач.

Gentlemen, a court is no better than each man of you sitting before me on this jury. A court is only as sound as its jury,... [Lee 1970, с. 126]. - Панове, суд в цілому не кращий, ніж кожен із присяжних, що слухають цю справу. Поміркованість суду — це поміркованість присяжних,... [Лі 1975, с. 123].

Це останній приклад анафори, що зустрічається у тексті промови Фінча Аттікуса. У цьому прикладі, анафора не є повністю передана перекладачем. Очевидно, це зумовлено тим, що друга половина цього мовного засобу, а саме *a court is only as sound as its jury* не має точного відповідника в українській мові, тож його не можливо адекватно перекласти за допомогою калькування.

Окрім анафор у промові є безліч інших форм повторів, такі як анадиплозис та епіфора. Наведемо приклади:

There is not a person in this courtroom who has never told a lie, who has never done an immoral thing, and there is no man living who has never looked upon a woman without desire [Lee 1970, с. 126]. - В цьому залі не знайдеться людини, яка б жодного разу в своєму житті не збрехала, яка б хоч раз у житті не повелась аморально, нема на світі такого чоловіка, який хоч раз не подивився б на жінку хтиво [Лі 1975, с. 123].

Тут була використана така форма повтору як анадиплозис. Перекладачу дуже добре вдалося відтворити її. Не дивлячись на те, що в оригіналі тексту кожне словосполучення *who has never* мало заперечний характер, у перекладі вони були відтворені у позитивній формі.

У промові Фінча Аттікуса, також, можна зустріти такі риторичні прийоми, як розщеплене речення. Наприклад:

I say guilt, gentlemen, because it was guilt that motivated her [Lee 1970, с. 126]. - Я кажу «вину», бо головний свідок звинувачення винна [Лі 1975, с. 123].

Подібні стилістичні засоби завжди використовуються для більшої виразності тексту, тож їх передача у перекладі є необхідною, за виключенням тих випадків коли нейтральний переклад може бути компенсований посиленням виразності у іншій частині речення. У нашому прикладі, ми бачимо, що перекладач не зробив речення у перекладі також розщепленим. Окрім цього, перекладач переосмислив другу частину речення, та зробив її зовсім нейтральною. Наведемо ще один приклад із промови.

But this is a truth that applies to the human race and to no particular race of men [Lee 1970, с. 126]. - Але ж це можна сказати про все людство, а не тільки про якусь одну расу [Лі 1975, с. 123].

У другому прикладі простежується подібний спосіб перекладу. Можна зробити висновок, що у більшості випадків перекладач тяжіє до нейтралізації мови оратора. Таке рішення перекладача не можна вважати вдалим, адже риторичні та стилістичні фігури використовуються у промовах саме для того щоб заволодіти увагою та сприйняттям, та у такому випадку присяжні не будуть сприймати промову оратора саме так як він того хотів би.

Судова промова Фінча Аттікуса, також налічує багато епітетів та інших тропів, що мають функцію емоційного забарвлення та надання виразності промові. При перекладі таких форм слова як епітети, перекладач, як правило, намагається зберегти первинну структуру стилістичного прийому, вдаючись до трансформацій тільки там, де цього вимагає специфіка мови. Так, збережено при перекладі частиномовну приналежність ряду епітетів: *a rigid and time-honored code- суворий, освячений часом закон honorable court- вельмиповажний суд ridiculous example- безглуздий приклад і так далі... cruel poverty- жорстокі злигодні,*

У наведених прикладах епітети передані відповідними прикметниками. Для порівняння, наведемо приклади епітетів, які при перекладі були дещо змінені.

We don't know, but there is circumstantial evidence to indicate that Mayella Ewell was beaten savagely by someone who led almost exclusively with his left.- Ми не знаємо напевно, але Мейєлу Юел хтось по-звірячому побив, і є непрямі докази, що били її лівою рукою.

У цьому випадку ми бачимо що епітет *beaten savagely* був перекладений не прямим відповідником, а саме *жорстоко побита*. Наданий перекладачем варіант відзначається більшою метафоричністю, порівняно з оригіналом. На нашу думку, цей варіант є найбільш вдалим.

And so a quiet, respectable, humble Negro who had the unmitigated temerity to feel sorry for a white woman has had to put his word against two white people's.- Отже, тихий, порядний, скромний негр, який мав необережність пожаліти білу жінку, змушений тепер заперечувати слова двох білих.

В наведеному прикладі помітно, що при перекладі вираз *unmitigated temerity* дещо втратив своє забарвлення та перетворився у *необережність*. Тобто перекладач вирішив опустити сам епітет та перекласти тільки іменник, що не є виправданим.

The witnesses for the state, with the exception of the sheriff of Maycomb County, have presented themselves to you gentlemen, to this court, in the cynical confidence that their testimony would not be doubted, confident that you gentlemen would go along with them on the assumption — the evil assumption — that all Negroes lie,...- Свідки звинувачення, за винятком шерифа округу Мейкомб, стали перед вами, панове, перед судом, безсоромно впевнені, що їхні свідчення не викличуть ні найменшого сумніву, впевнені, що ви, панове, поділяєте їхню думку — хибну думку — про те, що всі негри брехливі...

У цьому реченні налічується два епітети, які були перекладені з допомогою різних засобів. Перший епітет *cynical confidence* перекладений як *безсоромна впевненість*, тож його можна віднести до групи епітетів, які передаються в українській мові за допомогою

відповідних прикметників. Але другий епітет, все ж таки зазнав деяких змін, які, на нашу думку, були не потрібні. Слово *evil* було передано прикметником *хибний*. В оригіналі цей прикметник є більш яскравим та експресивним ніж у перекладі.

Наряду зі спрощеними епітетами, в нашій промові є й такі які набувають ще більшої експресивності при перекладі. Наприклад:

*She is the victim of **cruel poverty** and ignorance, hut I cannot pity her: she is white.* - Вона жертва **жорстоких злигоднів і темноти**, але я не можу її жаліти: вона біла.

Такий переклад може бути зумовлений лише однією метою, а саме, ще більше підсилити виразність цієї фрази. На нашу думку перекладачу дуже добре вдалося передати слова промовця.

Задля перекладу епітетів присутніх у промові перекладач вдається до різних прийомів та засобів, деколи підсилюючи, деколи знижуючи забарвленість, а інколи перекладає за допомогою калькування.

До інших троп прикрас, що зустрічаються у промові відноситься літота. Розглянемо один із прикладів.

*The state has not produced **one iota of medical evidence** to the effect that the crime Tom Robinson is charged with ever took place.*- Обвинувачення не пред 'явило **жодного медичного доказу**, що підтверджував би злочин, у якому звинувачується Том Робінсон.

У цьому випадку ми бачимо літоту, яка в той же час являє собою метафору. Для перекладу цієї метафори перекладачу потрібно було підібрати відповідник в українській мові який мав би найближче значення, Адже в українській мові не використовується слово *йота*. Це не єдиний випадок коли перекладач замінює слово із більшою стилістичною забарвленістю нейтральнішим відповідником.

Ще один риторичний прийом який дуже часто використовується у промові - це метафора. Переклад метафор - це одне із найважливіших та найскладніших завдань перекладача. Розглянемо декілька прикладів із нашої промови.

*But in this case she was no child hiding **stolen contraband**: she **struck out at her victim** — of necessity she must put him away from her —he must be removed from her presence, from this world.*- Але перед нами не дитина, що ховає **крадені ласощі**: вона завдала своїй жертві **жорстокого удару** — їй треба позбутися того, хто знає про неї правду. Він не повинен більше потрапляти їй на очі.

Як ми бачимо, у одному реченні можна побачити дві метафори одночасно. Перша метафора - *stolen contraband*. Перекладач відтворив її як *крадені ласощі*. За допомогою смислового розвитку та конкретизації перекладач дуже вдало та точно відобразив закладену у метафору ідею. У другій метафорі, менш забарвлений стилістично вислів *struck out* перекладено вживаним в українській мові виразом: *завдала жорстокого удару*, що надає виразу *strike out* яскравішого забарвлення у перекладі.

Завершення промови Фінча Аттікуса стислий, але достатньо емоційний. У завершенні оратор використовує прийом апелювання. Він впливає на присяжних емоційними словами, таким чином намагаючись спонукати їх до правильних дій. Тут нема великої кількості риторичних чи стилістичних прийомів. Речення побудовані просто і доносять інформацію, що є зрозуміла для кожного із слухачів. Завершення промови, так само як і вступ, не відповідають стандартній класифікації. Але не дивлячись на це справляють глибоке враження та добре запам'ятовуються.

Розглянемо та проаналізуємо переклад завершення промови.

I am confident that you gentlemen will review without passion the evidence you have heard, come to a decision, and restore this defendant to his family. In the name of God, do your duty.- Я певен, панове, що ви безсторонньо розглянете заслухані сьогодні свідчення, приймете справедливе рішення і відпустите підсудного до його сім'ї. В ім'я бога закликаю вас: виконайте свій обов'язок.

Ми бачимо, що у цій частині перекладач перекладі майже всюди дотримувався прийому калькування, за виключенням декількох змін.

По-перше, перекладач на початку речення зробив перестановку, винісши звернення до присяжних наперед, таким чином зробивши на цьому наголос. По-друге, словосполучення *come to a decision* було перекладено як *приймете справедливе рішення*. Тут перекладач використав прийом додавання, та додав слово *справдливе*. Звісно, і без цього прийому було б зрозуміло до якого рішення адвокат захисту закликає присяжних, адже далі у реченні іде уточнення. Не дивлячись на це, я вважаю, що трансформація зроблена перекладачем є дуже вдалою. За виключенням цих двох прикладів висновок був калькованим.

Отже, судова промова Фінча Аттикуса має чітку структуру, кожен з її елементів, чи то є вступ, чи основна частина, чи висновок, обов'язково повинен бути повністю відтворений у вихідному варіанті тексту, адже, кожна зміна може негативно вплинути на емоційність самого виступу та на послідовність та зв'язаність викладення. Як ми бачимо у наведених прикладах ця задача дуже добре виконана перекладачем, адже й оригінал й вихідний варіант промови відповідають усім вимогам і не втрачають того емоційного та психологічного впливу, який повинен бути присутнім у судовій промові. При дослідженні передачі стилістичних засобів перекладачем ми бачимо, що у ряді випадків він дотримується авторської форми, використовує калькування або добирає український відповідник, еквівалентний за стилістичним та семантичним навантаженням, робить додавання та використовує прийоми смислового розвитку. Проте досить часто використовуються нерівноцінні заміни, переважно слів із різною стилістичною маркованістю, що певною мірою деформує авторський задум.

Література

Введенская Л.А. Риторика для юристов / Л.А. Введенская. – М.: ЦентрПресс, 2008. – 342 с. *Лі Х. Убити пересмішника* / Харпер Лі; [перекл. Харенко М.Ф.] – Київ: ЦКЛКСМУ, 1975. – С. 122-123. *Lee H. To Kill a Mockingbird* / Harper Lee. – Dramatic Publishing, 1970. – P. 125-127.

УДК 81'255.133.1“312”

КАГАНОВСЬКА О. М.

(Київський національний лінгвістичний університет)

ПЕРЕКЛАД ТРОПІВ У ФРАНЦУЗЬКІЙ ХУДОЖНІЙ ПРОЗІ

У статті запропоновано новий, семантико-когнітивний підхід до розгляду стилістичних засобів як перекладознавчої проблеми, зокрема крізь призму текстових концептів французької художньої прози на семантичному, метасеміотичному та метаметасеміотичному рівнях. Дослідження зосереджене на обґрунтуванні нового підходу до класифікації процесу та результату перекладу, який би допоміг не тільки відповісти на питання про його якість, але й зрозуміти, що діється із самим вихідним текстом під час трансформації у вторинний. Із цією метою проведено вивчення когнітивної і комунікативної динаміки розгортання текстових концептів в ракурсі теорії можливих світів, що уможливило вибудувати ієрархію текстових концептів, окреслити їх функції у французьких романах середини ХХ століття і вивчити нарративну організацію романів досліджуваного періоду.

Ключові слова: текстовий концепт, когнітивна / комунікативна динаміка, стилістичний прийом, можливі світи, нарративна організація, перекладознавча проблема, культуромовне буття художнього твору.

Кагановская Е. М. Перевод тропов во французской художественной прозе. В статье предложен новый, семантико-когнитивный подход к рассмотрению стилистических средств как переводческой проблемы, в частности сквозь призму текстовых концептов французской художественной прозы на семантическом, метасеміотическом и метаметасеміотическом уровнях. Исследование сосредоточено на обосновании нового подхода к классификации процесса и результата перевода, который помог бы не только ответить на вопрос про его качество, но и понять, что происходит с самим исходным текстом при трансформации во вторичный. С этой целью проведено изучение когнитивной и коммуникативной динамики развертывания текстовых концептов в ракурсе теории возможных миров, что позволило выстроить иерархию текстовых концептов, определить их функции во французских романах середины ХХ века и изучить нарративную организацию романов рассматриваемого периода.